

МІЖРЕГІОНАЛЬНА  
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



МАУП

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА**  
**дисципліни**  
**“ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА**  
**І ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО”**  
**(для бакалаврів)**

Київ  
ДП «Видавничий дім «Персонал»  
2012

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підготовлено доцентом *М. А. Остапенко*

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології  
(протокол № 2 від 16.10.03)

Перезатверджено на засіданні кафедри політології  
(протокол № 8 від 23.04.09)

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом*

**Остапенко М. А.** Навчальна програма дисципліни “Політична еліта і політичне лідерство” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. — 23 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Політична еліта і політичне лідерство”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія  
управління персоналом (МАУП), 2012  
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012

Історично склалося, що у процесі соціально-політичного розвитку суспільства виокремлюється верства політично активних людей, що з часом стає правлячою, провідною для суспільства, — еліта, яка, в свою чергу, виступає як своєрідний “кадровий резерв” лідерів.

Навчальний курс “Політична еліта і політичне лідерство” розкриває суб’єктивну сферу політики, дає відповіді на питання про те, хто приймає політичні рішення, хто керує політичним процесом і хто несе відповідальність за прийняті рішення. Особливо гострими такі питання є для сучасної України, оскільки на цьому етапі відбувається процес формування національної еліти.

Навчальна дисципліна складається з двох блоків. Перший блок включає аналіз феномену політичної еліти і має на меті ознайомити студентів з еволюцією і концепціями політичної еліти, що склалися в зарубіжній та вітчизняній політичній думці, визначити сутність, структуру і типи політичної еліти, проаналізувати проблеми формування національної еліти.

Другий блок розкриває зміст поняття “політичне лідерство”, напрями обґрунтування цього феномену, психологічні дослідження політичного лідера, висвітлює типології політичних лідерів, вироблені в політичній науці.

Навчальний курс спирається на методологічну базу теоретичної і прикладної політології. Його специфікою є зв’язок з такими фундаментальними науками, як філософія, історія, соціологія, психологія.

Засвоєння змісту навчальної програми передбачає формування у студентів знань і вмінь орієнтуватися в основних світових і вітчизняних напрямках обґрунтування явища політичної еліти і політичного лідерства; вироблення навичок політологічного аналізу функціонування і діяльності суб’єктів політичної влади, а також застосування отриманих знань у професійній діяльності.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**  
*дисципліни*  
**“ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА І ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО”**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	<b>Змістовий модуль I. Історико-теоретичні засади аналізу політичної еліти</b>
1	Поняття еліти
2	Історичні аспекти формування політичної еліти
3	Історія формування політичної еліти в Україні
4	Особливості політичної еліти за радянських часів
	<b>Змістовий модуль II. Історія дослідження політичних еліт</b>
5	Ідеї елітарності від стародавніх до нового часів
6	Політичні концепції елітарності у XX ст.
7	Проблема політичної еліти в політичній думці України
	<b>Змістовий модуль III. Теорія сучасної елітології</b>
8	Сутність політичної еліти
9	Основні підходи до вивчення політичної еліти
10	Напрями дослідження політичної еліти у XX ст.
	<b>Змістовий модуль IV. Основні ознаки і типи політичних еліт</b>
11	Структура і принципи діяльності політичної еліти
12	Типологія політичних еліт
13	Формування національної політичної еліти
	<b>Змістовий модуль V. Особливості та функції політичного лідера</b>
14	Сутність поняття політичного лідера
15	Психологічні особливості лідерства
16	Функції політичного лідера

1	2
	<b>Змістовий модуль VI. Концепція політичного лідерства</b>
17	Ідеї лідерства в європейській політичній думці
18	Концепції лідерства в політичній думці нового і новітнього часів
19	Теорії політичного лідерства
20	Психологічні дослідження феномену політичного лідера
21	Соціоніка і психологічні типи політичних лідерів
22	Онтогенетичний напрям дослідження політичного лідера
	<b>Змістовий модуль VII. Типи політичних лідерів</b>
23	Загальні типологічні підходи політичних лідерів
24	Вожді і лідери
25	Стилі політичного лідерства
26	Авторитарні лідери
27	Демократичні лідери
	<b>Змістовий модуль VIII. Теорія іміджології</b>
28	Імідж політичного лідера
Разом годин: 135	

**ЗМІСТ**  
*дисципліни*  
**“ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА І ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО”**

**Змістовий модуль I. Історико-теоретичні засади аналізу політичної еліти**

**Тема 1. Поняття еліти**

Природна елітарність людського суспільства. Поняття “еліта”. Підходи до тлумачення еліти. Еліта як соціальна меншість. Еліта як духовна якість. Ознаки еліти. Об’єктивні умови існування еліти.

*Література* [3; 15; 21; 37; 38; 40; 43]

## **Тема 2. Історичні аспекти формування політичної еліти**

Етапи формування політичної еліти в античності. Влада найкращих — аристократія. Басилеї, євпатриди у Давній Греції, патриції у Стародавньому Римі. Еліта в період грецької рабовласницької демократії. Панівна верхівка Римської республіки.

Політична еліта середньовічної Європи: від рицарства до дворянства. Старе і нове дворянство.

Формування політичної еліти в XIX–XX ст. Характеристика джерел влади.

*Література* [1; 8; 10; 15; 16; 31; 33; 37; 38]

## **Тема 3. Історія формування політичної еліти в Україні**

Проблема дослідження історичної спадковості української еліти. Історичні етапи формування політичної еліти в Україні. Особливості зародження політичної еліти в період існування Київської Русі та Галицько-Волинської держав (князь, “княжі мужи”, династії бояр). Піраміда влади Литовсько-Руської доби: великі князі, пани, бояри-шляхта, бояри-опричники. Структура панівної еліти в Україні середини XV — середини XVII ст.: князі-пани (магнати), зем’яни-шляхта, шляхта-голото, панцирні бояри, їх риси. Національна еліта в XVII–XVIII ст. Українське дворянство у XIX ст.

*Література* [16; 37; 40; 41]

## **Тема 4. Особливості політичної еліти за радянських часів**

Етапи розвитку української політичної еліти в умовах радянської влади. Ліквідація старої політичної еліти, української шляхти як частини російського дворянства, зародження номенклатуроутворення. Період українізації, формування пролетарської інтелігенції, утворення низової і середньої ланок радянської влади. Особливості верхнього ешелону влади: пролетарсько-українського (20-ті роки). Утвердження радянської

української номенклатури у 30–60-х роках. Етап апатії й ерозії

номенклатури у 70–80-х роках. Занепад номенклатури і початок формування національної політичної еліти в 90-х роках.

*Література* [5; 16; 37; 38; 40; 41]

## **Змістовий модуль II. Історія дослідження політичних еліт**

### **Тема 5. Ідеї елітарності від стародавніх до нового часів**

Проблема елітарності суспільства в поглядах Геракліта, Сократа, Платона, Арістотеля.

Ф. Аквінський “О правлении государей”. Концепція політичної влади сильної ініціативної меншості Н. Макіавеллі (“Государ”).

Проблема аристократії в працях Т. Гоббса, Ш. Монтеск’є, Г. Гегеля. Ідеї елітарності в поглядах Ф. Ніцше.

*Література* [1; 8; 10; 15; 16; 31; 33; 37; 38]

### **Тема 6. Політичні концепції елітарності XX ст.**

Ідеї В. Парето щодо рушійних сил соціальної системи. Дериваційні і резидуальні мотиваційні імпульси людської діяльності. Закон про постійну зміну (циркуляцію) еліт.

Г. Моска про елітарність суспільства. Основні варіанти зміни еліти: збільшення еліти без її оновлення, “увінчення” еліти без її оновлення, чисте оновлення.

Р. Міхельс “До соціології партійності”.

Концепція елітарності Х. Ортега-і-Гасета (“Повстання мас”).

Спроби абсолютизації окремих аспектів концепцій елітарності італійськими теоретиками (Г. Прецполіні, Г. Папіні), теоретиками фашизму (Ф. Ерколе, А. Монті, А. Гітлер). Абсолютизація елітарних ідей в СРСР.

*Література* [1; 8; 10; 15; 16; 37; 38; 41]

### **Тема 7. Проблема політичної еліти в політичній думці України**

Піраміда влади С. Яворського. Ідеї елітарності у поглядах Г. Сковороди. Характеристика досліджень дворянської еліти ХІХ ст. Концепції української елітарності ХХ ст. (В. Липинський, Д. Донцов). Сучасні дослідження феномену політичної еліти.

*Література* [6; 16; 37; 40; 41]

### **Змістовий модуль ІІІ. Теорія сучасної елітології**

#### **Тема 8. Сутність політичної еліти**

Основні підходи до розуміння політичної еліти: кількісний, якісний. Основа феномену політичної еліти — поняття політичної влади та організації суспільства. Нерівність як першооснова політичної влади, види нерівності. Поняття соціальної пристосованості і формування еластичної еліти. Етапи ускладнення суспільства, виділення політичної, керівної еліти.

*Література* [6; 10; 15; 19; 21; 37; 38; 40; 41]

#### **Тема 9. Основні підходи до вивчення політичної еліти**

Ірраціональне обґрунтування еліти (томізм, неотомізм, персоналізм). Біологічний напрям обґрунтування політичної еліти (О. Аммон, Ж. де Ляпуж). Характеристика організаційного підходу (Р. Міхельс, Г. Моска, Л. Саністебан). Психологічний підхід (В. Парето, Г. Тард, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг). Економічний підхід (Дж. Бернхем). Інституційний підхід (Р. Мілс). Функціональний підхід.

*Література* [1; 3; 7; 10; 15; 19; 34–36; 47; 49]

#### **Тема 10. Напрями дослідження політичної еліти у ХХ ст.**

Ціннісний підхід, його постулати і представники.

Технократичний підхід: концептуальні засади і представники.

*Література* [1; 3; 15; 19; 23; 36; 37; 43]

### **Змістовий модуль ІV. Основні ознаки і типи політичних еліт**

#### **Тема 11. Структура і принципи діяльності політичної еліти**

Поняття “політична еліта”, “правляча еліта”, “контреліта”, “бюрократія”. Підсистеми політичної еліти: внутрішнє коло влади, коло політично-урядової еліти, коло суспільно-господарської еліти, коло груп тиску, коло регіонально-локальних керівників, активісти політичних партій, суспільно-політичних рухів. Характеристика даних підсистем.

Принципи діяльності політичної правлячої еліти у високоорганізованому суспільстві (за М. Вебером).

*Література* [6; 10; 15; 19; 21; 36; 37; 41; 43; 48]

#### **Тема 12. Типологія політичних еліт**

Ієрархізованість політичної еліти. Відкриті і закриті еліти. Легітимні і нелегітимні еліти. Фрагментовані, нормативно інтегровані еліти та еліти, інтегровані ідеологічно, їх характеристика. Еліти демократичні, ліберальні, авторитарні, тоталітарні.

*Література* [6; 10; 15; 19; 21; 36–38; 43; 48]

#### **Тема 13. Формування національної політичної еліти**

Поняття національної політичної еліти. Національна політична еліта і національна державність. Національна політична еліта в Україні: історичний аспект. Склад сучасної правлячої еліти.

Шляхи формування національної політичної еліти: створення національної державної програми формування політичної еліти, політичне виховання молоді.

*Література* [21; 22; 37; 41]

## **Змістовий модуль V. Особливості та функції політичного лідера**

### **Тема 14. Сутність поняття політичного лідера**

Лідери трьох рівнів: лідер малої групи (“діловий” лідер, “інтелектуальний” лідер і “лідер спілкування”); лідер суспільного руху, організації, партії; політичний лідер. Феномен лідера як визнання природних відмінностей людей. Принцип лідерства як правило діяльності суспільних груп, що формує тип владних відносин між групами. Інститут лідерства як ієрархічний спосіб організації політичного життя суспільства.

Умови виникнення лідера. Фази-функції лідера за Р. Такером.

Загальні характеристики лідера: біологічні, психологічні, потяг до влади, джерела керівництва, політична активність, ставлення до власної компетенції.

*Література* [4; 7; 9; 13; 15; 20; 23; 35; 38; 41; 44]

### **Тема 15. Психологічні особливості лідерства**

Компоненти діадичних відносин політичного лідерства. Домінування і підкорення як основа лідерства. Влада, вплив і механізми впливу лідера на відомих. Індивідуальний стиль і функціональні варіанти лідерства: лідер-“організатор”, лідер-“демонстратор”, лідер-“аксиолог”, їх ознаки.

Структура і психологічні риси особистості лідера (біологічний, психологічний, соціально-психологічний, політико-психологічний, соціальний рівні).

*Література* [4; 7; 9; 19; 21; 34–36; 44]

### **Тема 16. Функції політичного лідера**

Визначення мети (планування діяльності відомих). Забезпечення відомих засобами досягнення мети (делегування повноважень). Координація дій відомих. Збереження цілісності відомої групи.

Поняття авторитету лідера. Види авторитету: істинний та хибний, їх риси.

Політичний “образ” світу як стрижень психології лідера.

*Література* [4; 7; 9; 13; 15; 20; 23; 35; 38; 44]

## **Змістовий модуль VI. Концепція політичного лідерства**

### **Тема 17. Ідеї лідерства в європейській політичній думці**

Культь героя в міфах, образах різних богів, їх ототожнення із земними представниками — монархами, правителями. Ідеї лідерства у спадщині Платона, Аристотеля, їх втілення у практиці Афін та Риму. Ідеї лідерства в епоху Середньовіччя. Н. Макіавеллі про політичне лідерство.

*Література* [1; 31; 36; 37]

### **Тема 18. Концепції лідерства в політичній думці нового і новітнього часів**

Проблеми верховної влади в поглядах Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск’є, Вольтера. Ідеї лідерства у спадщині Г. Гегеля, А. Шопенгауера. Т. Карлейль про людину-героя. Концепція надлюдини Ф. Ніцше.

*Література* [1; 9; 16; 17; 33; 27]

### **Тема 19. Теорії політичного лідерства**

Теорії “героїв” (Т. Карлейль, Дж. Дауд, Е. Дженнінгс) і “теорії рис” (Л. Бернард, В. Бінхам, С. Кілбоурн). Класифікація лідерів за М. Вебером (традиційні, харизматичні, раціонально-легальні, бюрократичні). Теорії середовища (Е. Богардус, В. Хоккінг). Ситуаційно-особистісні теорії, їх сутність. Теорії взаємодії-очікування (Дж. Хоманс, Дж. Хемфілд, Р. Стогділл, М. Еванс, Р. Хау, Б. Басс). “Гуманістичні” теорії (Д. Мак-Грегор, Р. Блайк, Дж. Моутон). Теорії обміну (Дж. Хоманс, Дж. Марч, Х. Саймон, Х. Келлі). Мотиваційні теорії (В. Стоун, Дж. Штерн, Дж. Аткинсон, А. Маслоу).

*Література* [4; 7; 9; 13; 15; 20; 23; 35; 38; 41; 43; 44; 48]

### **Тема 20. Психологічні дослідження феномену політичного лідера**

Основні напрями психологічних досліджень: диференціально-психологічний, онтогенетичний, загально-психологічний.



Диференціально-психологічний напрям: визначення типів нервової діяльності, індивідуальних особливостей особи. Темперамент. Дослідження типів темпераменту (І. Кант, К. Юнг, Є. Кречмер, І. Павлов). Типи поведінки, темпераменту і психологічні портрети на основі питань Д. Кейрсі.

*Література* [4; 7; 9; 18; 36; 37; 39; 49]

### **Тема 21. Соціоніка і психологічні типи політичних лідерів**

Соціоніка як галузь пізнання. Екстраверти та інтроверти, сенсорики та інтуїтики, етики і логіки, раціоналісти й ірраціоналісти. Типи людей в соціоніці, їх характеристика. Поняття квадр. Квадри Альфа, Бета, Гамма, Дельта. Закон змінності квадр. Соціоніка і політичний лідер.

*Література* [11; 36; 37; 48]

### **Тема 22. Онтогенетичний напрям дослідження політичного лідера**

Онтогенетичний напрям дослідження: формування особистості від дитячого до зрілого віку. Історія зародження цього напрямку дослідження. Внесок З. Фрейда, А. Адлера, В. Райха, Г. Лассуелла, К. Юнга.

Загально-психологічний підхід вивчення феномена політичного лідера.

*Література* [19; 34–36; 48; 49]

## **Змістовий модуль VII. Типи політичних лідерів**

### **Тема 23. Загальні типологічні підходи політичного лідерів**

Ранні типології лідерства (Е. Богардус, Ф. Бартлетт, Ф. Редл, Дж. Гетцель, Е. Губа, В. Белл, Р. Хілл, С. Міллз, М. Конвей).

Основні політико-психологічні типології лідерів (психопатологічна типологія Г. Лассуелла, типологія Д. Рісмана, типологія “макіавеллістської особистості”, типологія президентів Дж. Барбера, типологія Д. Барнса. Психіатричний підхід О. Коб-

лянської, О. Лабковської, клініко-психологічний підхід (М. Глобот), тестологічний підхід (тест Люшера), психо-семантичний підхід (В. Петренко, О. Мітіна, І. Шевчук). Типологія відомих (М. Басс, Г. Дантеман, Ф. Фрай). Інтегративний підхід (Д. Катц). Узагальнена типологія М. Германн. Культурологічний підхід А. Віддавського. Ринкова типологія В. Джоунса.

*Література* [9; 15; 18; 19; 23; 28; 34; 38; 41; 43; 48]

### **Тема 24. Вожді і лідери**

Поняття вождизму. Вождизм як тип владних відносин. Вождизм як владний інститут. Співвідношення понять лідера і вождя. Матриця Ю. Мілованова, її складові елементи: функції лідера (вождя) в певній системі влади, суспільне призначення інституту, місце і роль лідера в системі влади, суб’єктивні уявлення лідера (вождя) і його оточення про цілі і завдання діяльності.

*Література* [5; 9; 10; 19; 32; 35–38; 48]

### **Тема 25. Стилі політичного лідерства**

Поняття стилю політичного лідерства. Поділ лідерів за стилем їх діяльності. Моделі взаємовідносин лідера з групою за К. Левінім, Р. Ліппітом, Р. Уайтом (авторитарний, демократичний, ліберальний), їх ознаки.

*Література* [2; 6; 19; 20; 23; 26; 36]

### **Тема 26. Авторитарні лідери**

Риси авторитарного лідерства: одноособова політична влада, монополізм у визначенні стратегії і тактики, прийнятті політичних рішень та здійсненні всебічного контролю над політичними процесами в суспільстві. Авторитарний лідер і право. Етапи розвитку авторитарних лідерів: тирани, автократи, абсолютні монархи, “авторитарні особи” (Е. Фромм), диктатори. Умови появи авторитарних лідерів. Авторитарне лідерство за Т. Адорно.

*Література* [2; 4; 9; 15; 19; 20; 22; 25; 38]

## **Тема 27. Демократичні лідери**

Передумови виникнення демократичного типу лідерів (пряма демократія, виборність влади, колегіальність прийняття рішень, звітність посадових осіб. Особистісні якості демократичного політичного лідера.

Вимоги до виділення демократичних політичних лідерів на сучасному етапі.

*Література* [2; 4; 9; 15; 19; 24; 35–37; 41]

## **Змістовий модуль VIII. Теорія іміджології**

### **Тема 28. Імідж політичного лідера**

Іміджмейкінг. Поняття політичного іміджу (антропологічний, антологічний, ціннісний, етичний підходи). Класифікації основних факторів іміджу політичного лідера. Психологічна природа іміджу. Компоненти моделі іміджу політичного лідера. Принципи побудови іміджу політичного лідера. Засоби формування іміджу політичного лідера.

*Література* [7; 13; 19; 20; 36]

## **ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ**

1. Поняття “еліта”. Підходи до тлумачення еліти.
2. Еліта як соціальна меншість. Еліта як духовна якість.
3. Ознаки та об’єктивні умови існування еліти.
4. Етапи формування політичної еліти в античності, середньовічній Європі. Формування політичної еліти в XIX–XX ст. Характеристика джерел влади.
5. Історичні етапи формування політичної еліти в Україні.
6. Особливості зародження політичної еліти в період існування Київської Русі та Галицько-Волинської держав (князь, “княжі мужі”, династії бояр).
7. Піраміда влади Литовсько-Руської доби: великі князі, пани, бояри-шляхта, бояри-опричники.
8. Структура панівної еліти в Україні середини XV — середини XVII ст.: князі-пани (магнати), зем’яни-шляхта, шляхта-голова, панцирні бояри, їх риси.

9. Національна еліта в XVII–XVIII ст. Українське дворянство в XIX ст.
10. Етапи розвитку української політичної еліти в умовах радянської влади.
11. Занепад номенклатури і початок формування національної політичної еліти в 90-х роках.
12. Проблема елітарності суспільства в поглядах Геракліта, Сократа, Платона, Арістотеля.
13. Ф. Аквінський “О правленні государей”.
14. Концепція політичної влади сильної ініціативної меншості Н. Макіавеллі (“Государ”).
15. Проблема аристократії у працях Т. Гоббса, Ш. Монтеск’є, Г. Гегеля.
16. Ідеї елітарності в поглядах Ф. Ніцше.
17. Ідеї В. Парето щодо русійних сил соціальної системи. Закон про постійну зміну (циркуляцію) еліт.
18. Г. Моска про елітарність суспільства. Основні варіанти зміни еліти: збільшення еліти без її оновлення, “увінчення” еліти без її оновлення, чисте оновлення.
19. Р. Міхельс “До соціології партійності”.
20. Концепція елітарності Х. Ортега-і-Гасета (“Повстання мас”).
21. Спроби абсолютизації елітарних ідей у фашистській Італії, Німеччині, СРСР.
22. Піраміда влади С. Яворського.
23. Ідеї елітарності в поглядах Г. Сковороди.
24. Концепції української елітарності XX ст. (В. Липинський, Д. Донцов).
25. Сучасні дослідження феномену політичної еліти.
26. Основні підходи до розуміння політичної еліти: кількісний, якісний.
27. Основа феномену політичної еліти — поняття політичної влади та організації суспільства. Нерівність як першооснова політичної влади, види нерівності.
28. Ірраціональне обґрунтування еліти (томізм, неотомізм, персоналізм).
29. Біологічний напрям обґрунтування політичної еліти (О. Аммон, Ж. де Ляпуж).



30. Характеристика організаційного підходу дослідження політичної еліти (Р. Міхельс, Г. Моска, Л. Саністебан).
31. Психологічний підхід дослідження політичної еліти (В. Парето, Г. Тард, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг).
32. Економічний підхід дослідження еліти (Дж. Бернхем).
33. Інституційний підхід дослідження політичної еліти (Р. Мілс).
34. Функціональний підхід дослідження політичної еліти.
35. Ціннісний підхід, його постулати та представники.
36. Технократичний підхід: концептуальні засади та представники.
37. Поняття “політична еліта”, “правляча еліта”, “контреліта”, “бюрократія”.
38. Підсистеми політичної еліти: внутрішнє коло влади, коло політично-урядової еліти, коло суспільно-господарської еліти, коло груп тиску, коло регіонально-локальних керівників, активісти політичних партій, суспільно-політичних рухів. Характеристика даних підсистем.
39. Принципи діяльності політичної правлячої еліти у високоорганізованому суспільстві (за М. Вебером).
40. Ієрархізованість політичної еліти. Відкриті і закриті еліти.
41. Легітимні і нелегітимні еліти.
42. Фрагментовані, нормативно інтегровані та еліти, інтегровані ідеологічно, їх характеристика.
43. Еліти демократичні, ліберальні, авторитарні, тоталітарні.
44. Поняття національної політичної еліти. Національна політична еліта і національна державність. Національна політична еліта в Україні.
45. Шляхи формування національної політичної еліти: створення національної державної програми формування політичної еліти, політичне виховання молоді.
46. Лідери трьох рівнів: лідер малої групи (“діловий” лідер, “інтелектуальний” лідер і “лідер спілкування”); лідер суспільного руху, організації, партії; політичний лідер.
47. Феномен лідера, принцип та інститут лідерства. Умови виникнення лідера. Компоненти діадичних відносин політичного лідерства. Домінування і підкорення як основа лідерства.
48. Ідеї лідерства у спадщині Платона, Арістотеля, їх втілення у практиці Афін та Риму.
49. Ідеї лідерства в епоху Середньовіччя. Н. Макіавеллі про політичне лідерство.
50. Проблеми верховної влади в поглядах Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск’є, Вольтера.
51. Ідеї лідерства у спадщині Г. Гегеля, А. Шопенгауера.
52. Т. Карлейль про людину-героя. Концепція надлюдини Ф. Ніцше.
53. Загальні характеристики лідера: біологічні, психологічні, потяг до влади, джерела керівництва, політична активність, ставлення до власної компетенції.
54. Влада, вплив і механізми впливу лідера на відомих.
55. Індивідуальний стиль і функціональні варіанти лідерства: лідер-“організатор”, лідер-“демонстратор”, лідер-“аксіолог”, їх ознаки.
56. Структура і психологічні риси особистості лідера (біологічний, психологічний, соціально-психологічний, політико-психологічний, соціальний рівні).
57. Фази-функції лідера за Р. Такером.
58. Поняття авторитету лідера. Види авторитету: істинний та хибний, їх риси.
59. Диференціально-психологічний напрям: визначення типів нервової діяльності, індивідуальних особливостей особи. Дослідження типів темпераменту (І. Кант, К. Юнг, Є. Кречмер, І. Павлов).
60. Типи поведінки, темпераменту і психологічні портрети лідерів на основі питань Д. Кейрсі.
61. Соціоніка і політичний лідер. Типи людей в соціоніці, їх характеристика.
62. Поняття квадри. Квадри Альфа, Бета, Гамма, Дельта. Закон змінності квадр.
63. Онтогенетичний напрям дослідження: формування особистості від дитячого до зрілого віку (З. Фрейд, А. Адлер, В. Райх, Г. Лассуелл, К. Юнг).
64. Загально-психологічний підхід вивчення феномену політичного лідера.
65. Теорії “героїв” (Т. Карлейль, Дж. Дауд, Е. Дженнінгс) і “теорії рис” (Л. Бернхард, В. Бінхем, С. Кілбоурн).

66. Класифікація лідерів за М. Вебером (традиційні, харизматичні, раціонально-легальні, бюрократичні).
67. Теорії середовища (Е. Богардус, В. Хоккінг). Ситуаційно-особистісні теорії, їх суть.
68. Теорії взаємодії-очікування (Дж. Хоманс, Дж. Хемфілд, Р. Стогділл, М. Еванс, Р. Хау, Б. Басс).
69. “Гуманістичні” теорії (Д. Мак-Грегор, Р. Блайк, Дж. Моттон).
70. Теорії обміну (Дж. Хоманс, Дж. Марч, Х. Саймон, Х. Келлі).
71. Мотиваційні теорії (В. Стоун, Дж. Штерн, Дж. Аткинсон, А. Маслоу).
72. Ранні типології лідерства (Е. Богардус, Ф. Бартлетт, Ф. Редл, Дж. Гетцель, Е. Губа, В. Белл, Р. Хілл, С. Міллз, М. Конвей).
73. Основні політико-психологічні типології лідерів.
74. Психопатологічна типологія лідерів Г. Лассуелла. Типологія лідерів Д. Рісмана.
75. Типологія “макіавеллістської особистості”.
76. Типологія президентів Дж. Барбера. Типологія Д. Барнса.
77. Психіатричний підхід (О. Коблянська, О. Лабковська).
78. Клініко-психологічний підхід (М. Глобот), тестологічний підхід (тест Люшера), психо-семантичний підхід (В. Петренко, О. Мітіна, І. Шевчук).
79. Типологія відомих (М. Басс, Г. Дантеман, Ф. Фрай). Інтегративний підхід (Д. Катц).
80. Узагальнена типологія М. Херманн.
81. Культурологічний підхід А. Вілдавського.
82. Ринкова типологія В. Джоунса.
83. Поняття вождизму. Вождизм як тип владних відносин. Вождизм як владний інститут. Співвідношення понять лідера і вождя.
84. Поняття стиля політичного лідерства. Поділ лідерів за стилем їх діяльності.
85. Моделі взаємовідносин лідера з групою за К. Левіним, Р. Ліппітом, Р. Уайтом (авторитарний, демократичний, ліберальний), їх ознаки.
86. Риси авторитарного лідерства. Авторитарний лідер і право.

87. Етапи розвитку авторитарних лідерів: тирані, автократи, абсолютні монархи, “авторитарні особи” (Е. Фромм), диктатори.
88. Умови появи авторитарних лідерів. Авторитарне лідерство за Т. Адорно.
89. Передумови виникнення демократичного типу лідерів. Особистісні якості демократичного політичного лідера.
90. Вимоги до виділення демократичних політичних лідерів на сучасному етапі.

### **ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ**

1. Формування політичної еліти в античному світі (Греція і Рим).
2. Політична еліта середньовічної Європи: від рицарства до занепаду дворянства нового часу.
3. Розвиток ідей елітарності від стародавності до ХІХ ст.
4. Історія формування політичної еліти в Україні в ХІ–ХІХ ст.
5. Феномен радянської еліти (номенклатури).
6. Структура та принципи діяльності політичної еліти.
7. Типи політичних еліт.
8. Основні напрями обґрунтування політичної еліти.
9. Концепції елітарності в політичній думці України.
10. Витоки елітизму: В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс.
11. Сучасні концепції еліти.
12. Проблема типологізації політичного лідерства.
13. Стили діяльності політичних лідерів.
14. Вимоги до виділення демократичних політичних лідерів на сучасному етапі.
15. Моделі взаємовідносин лідера з групою за К. Левіним, Р. Ліппітом, Р. Уайтом (авторитарний, демократичний, ліберальний), їх ознаки.
16. Риси авторитарного лідерства.
17. Особистісні якості демократичного політичного лідера.
18. Харизматичне лідерство.
19. Політико-психологічні теорії лідерства.
20. Політичні портрети сучасних українських лідерів.

21. Принципи політичної діяльності глави держави в концепції Н. Макіавеллі.
22. Типологія лідерства М. Вебера.
23. “Трансформаційне” і “трансдюче” лідерство в типології Д. Барнса.
24. Сучасні вітчизняні підходи до дослідження феномену лідерства.
25. Порівняльний аналіз понять “лідер” і “вождь”, “лідерство” і “вождизм”.

### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Антология* мировой политической мысли: В 5 т. — М., 1997. — Т. 2.
2. Арон Реймон. Демократия и тоталитаризм. — М., 1992.
3. Ашин Г. К. Современные теории элиты: критический очерк. — М., 1985.
4. Ашин Г. Лидерство: социально-политические и психологические аспекты // Политика: проблемы теории и практики. — М., 1990. — Вып. 7. — Ч. 2.
5. Бабкин В., Селиванов В. Народ и власть. — К., 1996.
6. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: Підручник. — К., 2000.
7. Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг. — К., 2001.
8. Бердяев Н. Философия неравенства. — М., 1990.
9. Блондель Ж. Политическое лидерство. Путь к всеобъемлющему анализу. — М., 1992.
10. Боден Ж. Вступ до політології. — К., 1995.
11. Букалов А. В., Бойко А. Г. Соционика: тайна человеческих отношений и биоэнергетика. — К., 1992.
12. Вебер М. Избранные произведения. — М.: Прогресс, 1990.
13. Выдрин Д. Очерки практической политологии. — К., 1991.
14. Вятр Е. Социология политических отношений. — М.: Прогресс, 1979.
15. Гаджиев К. С. Политическая наука. — М., 1995.
16. Гаевський Б. А. Философия политики. — К., 2001.
17. Гегель Георг. Политические произведения. — М., 1978.
18. Глобот М. Люди, в общем нормальные... // Утро России. — 1993. — 30 дек.
19. Гозман Л. П., Шестопал Е. Б. Политическая психология. — Ростов н/Д: Феникс, 1996.
20. Головатий М. Ф. Професія — політик. — К., 2000.
21. Головатий М. Ф. Політична психологія. — К., 2001.
22. Головатий М. Ф. Мистецтво політичної діяльності. — К., 2002.
23. Дилигенский Г. Г. Социально-политическая психология: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений. — М., 1996.
24. Егорова-Гантман Е. В. и др. Политиками не рождаются. Как стать и остаться эффективным политическим лидером. — М.: Николо М, 1993.
25. Желев Желю. Тоталитарное государство. — М., 1991.
26. Задорожнюк И. Е. Политический лидер // Психол. журн. — 1992. — Т. 13. — № 2.
27. Карлейль Томас. Теперь и прежде. — М., 1994.
28. Коблянская Е., Лабковская Е. Поведение политиков предсказать можно // Независимая газета. — 1993. — 31 марта.
29. Лебон Гюстав. Психология народов и масс. — СПб., 1995.
30. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. — К., 1994.
31. Макиавелли Н. Избранные произведения. — М., 1982.
32. Милованов Ю. Е. Лидер и вождь: опыт типологии. Россия — США: опыт политического развития. — Ростов н/Д: Феникс, 1992.
33. Ницше Ф. Сочинения: В 2 т. — М., 1992. — Т. 2.
34. Ольшанский Д. В. Психология современной российской политики: Хрестоматия по политической психологии. — М.: Академ. проект, 2001. — Тема 5. Психология политического лидерства.
35. Ольшанский Д. В. Политико-психологический словарь. — М.: Академ. проект, 2002.
36. Ольшанский Д. В. Политическая психология. — М., 2002.
37. Основи політології: Курс лекцій / За ред. Б. Кухти. — К., 1992. — Ч. 2.
38. Панарин А. С. Политология. — М., 1997. — Раздел 5.

39. *Петренко В. Ф., Митина О. В., Шевчук И. В.* Социально-психологическое исследование общественного сознания жителей Казахстана и построение семантического пространства политических партий // Психол. журн. — 1993. — Т. 14. — № 1.
40. *Політологічний* енциклопедичний словник / Відп. ред. Ю. Шемшученко. — К., 1997.
41. *Політологія*: Навч. посіб. для студ. / За ред. О. Бабкіної, В. Горбатенка. — К., 2001.
42. *Попов В. И.* Маргарет Тэтчер: человек и политик. — М., 1991.
43. *Пугачев В. П., Соловьев А. И.* Введение в политологию. — М., 1996. — Гл. 8, 9.
44. *Санистебан Л. С.* Основы политической науки. — М., 1992.
45. *Фрейд З., Буллит У.* Вудро Вильсон. 28-й президент США: Психологическое исследование. — М., 1992.
46. *Фромм Э.* Бегство от свободы. — М., 1990.
47. *Чалидзе В.* Иерархический человек. — М., 1991.
48. *Шестопад Е. Б.* Личность и политика. — М.: Мысль, 1988.
49. *Юнг К.* Психологические типы. — СПб.; М., 1995.

## ЗМІСТ

Пояснювальна записка .....	3
Тематичний план дисципліни “Політична еліта і політичне лідерство” .....	4
Зміст дисципліни “Політична еліта і політичне лідерство” .....	5
Питання для самоконтролю .....	14
Теми контрольних робіт .....	19
Список літератури .....	20

Відповідальний за випуск	<i>Н. В. Медведєва</i>
Редактор	<i>Т. М. Тележенко</i>
Комп’ютерне верстання	<i>А. М. Голянда, К. І. Мельник</i>

Зам. № ВКЦ-4803

Формат 60×84/16 . Папір офсетний.  
 Друк ротаційний трафаретний. Наклад 50 пр.  
 Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)  
 03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП  
 ДП «Видавничий дім «Персонал»  
 03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ  
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*  
 Надруковано в друкарні ДП «Видавничий дім «Персонал»